

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

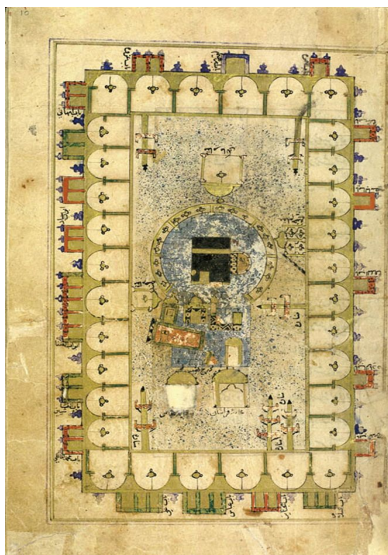
«Οδηγίες για νεοφώτιστους μουσουλμάνους: προσοχή στις κορώνες!»

Πηγή 1.1 [προσευχή]

Πορτραίτο του πρίγκιπα Nur Achhe Sahib, Ινδία 17^{ος} αι., TheMet N.Y.

Πηγή 1.2 [Κάαμπα, τζαμί Μασγίντ αλ Χαράμ, Μέκκα]

Από το βιβλίο του Muhi al Din Lari
“Περιγραφή των ιερών πόλεων»,
16^{ος} αι., TheMet N.Y.

Πηγή 1.3

[οι υποχρεώσεις ενός μουσουλμάνου]

Το Ισλάμ εκτός από θρησκεία, για τους μουσουλμάνους είναι και τρόπος ζωής: έχουν πέντε βασικές υποχρεώσεις (στύλοι του Ισλάμ) η τήρηση των οποίων αποδεικνύει το πόσο πιστός είναι κάποιος.

1. Ομοχονία της πίστης. “Δεν υπάρχει άλλος θεός εκτός από τον Θεό (αραβ. Αλλάχ). Ο Μωάμεθ είναι ο αγγελιοφόρος του Θεού”. Η απαγγελία αυτής της φράσης αποδεικνύει ότι κάποιος ασπάζεται το Ισλάμ.

2. Προσευχή. Οι μουσουλμάνοι μαζεύονται για να προσευχηθούν στα τζαμιά. Πριν μπουν στον ιερό χώρο, πρέπει πρώτα να πλύνουν καλά το πρόσωπο, τα χέρια και τα πόδια, αφού αφήσουν έξω τα υποδήματά τους. Η πρώτη προσευχή της ημέρα γίνεται λίγο πριν να βγει ο ήλιος και οι άλλες, κατά σειρά, στις 10 π.μ., το μεσημέρι ακριβώς, το δειλινό, και το βράδυ πριν από τον ύπνο.

Οι πιστοί προσεύχονται γονατιστοί προς την κατεύθυνση της Μέκκας, ακουμπώντας το μέτωπο στο έδαφος.

3. Αησθεία. Εκτός από τη γενική απαγόρευση χοιρινού κρέατος και αλκοόλ, κατά το μήνα του Ραμαζανίου, οι μουσουλμάνοι δεν πρέπει να φάνε ή να πιούν πριν από τη δύση του ηλίου.

4. Αγαδοεργία. Ένα μέρος του εισοδήματος κάθε μουσουλμάνου θα πρέπει να δίνεται σε αυτούς που έχουν ανάγκη.

5. Προσκύνημα στη Μέκκα. Αν είναι δυνατόν, κάθε μουσουλμάνος θα πρέπει να πάει για προσκύνημα στη Μέκκα τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του. Όποιος καταφέρει ένα τέτοιο ταξίδι, ονομάζεται “Χατζής” (: προσκυνητής).

Φωτεινή Γραμματικού, *Ο παραδεισένιος κόσμος του ισλαμικού πολιτισμού*, Μουσείο Ισλαμικών Τεχνών, 2004.

Πηγή 1.4

[Χριστιανικές αξίες και βυζαντινός αυτοκράτορας]

[...] η χριστιανική θρησκεία απαιτούσε από τον αυτοκράτορα να είναι ελεήμων, καλός και φιλεύσπλαχνος. Έτσι κι αυτός και η οικογένειά του συναγωνίζονταν τους πλούσιους υπηκόους του στις δωρεές προς τα αναρίθμητα φιλανθρωπικά ιδρύματα [...].

N.H. Baynes, H. Moss, *Βυζάντιο. Εισαγωγή στο βυζαντινό πολιτισμό*, Αθήνα 1996

Πηγή 1.5
[μορφές πρόνοιας στο Βυζάντιο]

Η φροντίδα για όσους είχαν ανάγκη δεν περιορίστηκε μόνο στη λειτουργία ιδρυμάτων. Για παράδειγμα, διατηρήθηκε η πρακτική να διανέμει η Εκκλησία και τα μοναστήρια τρόφιμα και άλλα είδη ανάγκης στο πλαίσιο της ελεημοσύνης κατά τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές, ενώ ευσεβείς γυναίκες, οι «διακόνισσες», φρόντιζαν για την παροχή βοήθειας στο σπίτι ενοριτών που είχαν ανάγκη. Υπήρχαν όμως και ιδρύματα με διακριτούς ρόλους, όπως τα νοσοκομεία, πτωχοτροφεία, γηροκομεία, ξενώνες, τα οποία ανταποκρίνονταν στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε κατηγορίας ενδεών».

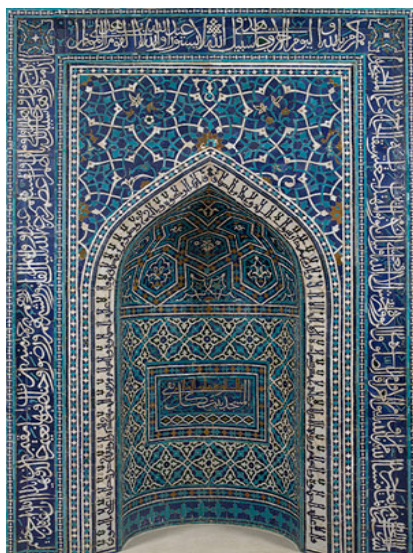
Κωνσταντίνος Μουστάκας, «Φιλανθρωπικά ιδρύματα στη βυζαντινή Κωνσταντινούπολη», 2008

Πηγή 1.6
[μουσουλμανικές αξίες και ανώτεροι αξιωματούχοι (μουσουλμάνοι)]

Ένας Αβασσίδης βεζίρης που πέθανε το 1095, έμεινε γνωστός για τις μεγάλες δωρεές του προς χήρες, ορφανά και σε τζαμιά, ενώ κατά τη διάρκεια μιας επιδημίας φρόντιζε με δικά του έξοδα να προμηθεύει με φάρμακα και άλλα παρασκευάσματα τις περιοχές που είχαν πληγεί.

Yaacov Lev “Φιλανθρωπία και Δικαιοσύνη στο Μεσαιωνικό Ισλάμ”, 2002

Πηγή 1.7
[Μιχράμπ]

Από μουσουλμανική θρησκευτική σχολή, Ισφαχάν (Ιράν), 14ος αι.

Πηγή 1.8
[Τζαμί, το μουσουλμανικό τέμενος]

Ένας μουσουλμάνος μπορεί να προσευχηθεί στο Θεό όπου κι αν βρίσκεται. Όταν η νέα πίστη διαδόθηκε σε ολόένα και περισσότερες περιοχές, κατασκευάστηκε μεγάλος αριθμός χώρων συνάθροισης, τα τζαμιά. Το **τζαμί** είναι ένας μεγάλος ορθογώνιος χώρος με ελάχιστη επίπλωση, που φωτίζεται από καντίλες που κρέμονται από την οροφή. Το δάπεδο είναι στρωμένο με χαλιά και οι τοίχοι διακοσμημένοι με φυτικά και γεωμετρικά μοτίβα. Αγαπημένη επίσης διακόσμηση της οροφής είναι τα μουκάρνα (muqarnas), που έμοιαζαν με σταλακτίτες. Το **μιχράμπ**, μια αψίδα σε ένα τοίχο του τζαμιού παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην προσευχή.

Φωτεινή Γραμματικού, *Μια φορά κι έναν καιρό στην Ανατολή*, Μουσείο Ισλαμικών Τεχνών, 2004

Για να κατανοήσεις τη σημασία του “μιχράμπ”, κλίκκαρε στον (ή αντίγραψε τον) παρακάτω σύνδεσμο (0:00-0:45) https://www.benaki.org/index.php?option=com_qr&view=qr&id=16&lang=el

Πηγή 1.9
[τζαμί και ευαγή ιδρύματα]

Το κεντρικό τζαμί στις μεγάλες πόλεις αποτελούσε την καρδιά της. Γύρω του συγκεντρώνονταν τα ευαγή (: φιλανθρωπικά) ιδρύματα που συνδέονταν με αυτό και συμπλήρωναν την κοινωνική του σημασία. Τέτοια ιδρύματα είναι τα ιμαρέτ (: πτωχοκομεία που παρείχαν δωρεάν φαγητό), τα νοσοκομεία, τα θρησκευτικά σχολεία (μεντρεσέδες) και τα δημόσια λουτρά. Εκεί κοντά έβρισκες και τους ξενώνες για τους ταξιδιώτες (χάνια, караβάν σεράγια), εγκαταστάσεις νερού (δημόσιες βρύσες), την εμπορική αγορά (παζάρια) και τα βιοτεχνικά κτίρια.

Δόλογλου Αναστασία, *Από τη Θράκη στη Μακεδονία*, 2014

Πηγή 1.10
[ένας τραγουδιστής, ένα ίδρυμα και ένα ζαχαροπλαστέιο...]

Μιχάλης Χατζηγιάννης

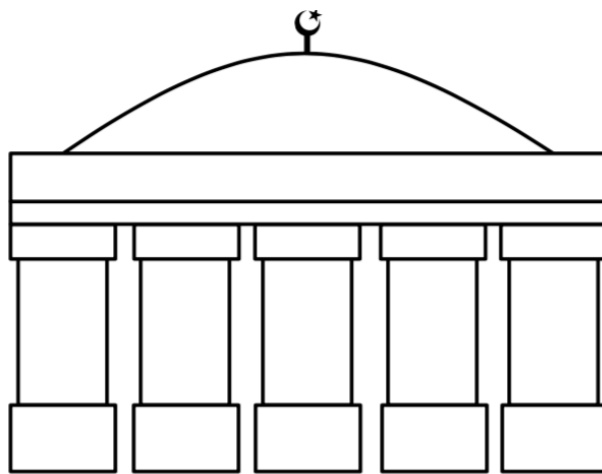
ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες

1. Ακολουθήστε τα βήματα και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

α) Αφού διαβάσετε την πηγή 1.3, συμπληρώστε στους στύλους του εικονιζόμενου τζαμιού τις πέντε υποχρεώσεις του πιστού, σύμφωνα με το Ισλάμ.

β) Μελετήστε τις μικρογραφίες των πηγών 1.1 και 1.2. Περιγράψτε τι βλέπετε, χρησιμοποιώντας και τις γνώσεις σας από την Ιστορία. Ποια είναι η «ιερή πόλη» που απεικονίζεται στην πηγή 1.2; Σε ποιες από τις πέντε υποχρεώσεις του πιστού μουσουλμάνου εκτιμάτε ότι αναφέρονται αυτές οι δύο μικρογραφίες;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- 1α)** Οι πέντε θρησκευτικές υποχρεώσεις των μουσουλμάνων είναι:
1. Να ομολογήσουν ότι πιστεύουν στον Αλλάχ (ομολογία πίστης), λέγοντας μια συγκεκριμένη φράση.
 2. Να προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα, από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου. Θα πρέπει να έχουν πλύνει χέρια/πρόσωπο, συμβολικά δηλαδή να είναι «καθαροί». Πάντοτε η προσευχή πρέπει να γίνεται προς την κατεύθυνση που είναι η Μέκκα, η ιερότερη πόλη για τους μουσουλμάνους. Για αυτό και σε κάθε τζαμί υπάρχει ένα συγκεκριμένο σημείο, το μιχράμπ, που δείχνει προς τη Μέκκα.
 3. Μια φορά το χρόνο, να νηστεύουν για ένα μήνα, το Ραμαζάνι. Στο Ισλάμ, οι πιστοί δεν πρέπει να φάνε και να πιούν τίποτα, μέχρι να δύσει ο ήλιος. Μετά επιτρέπεται κάθε τροφή, εκτός από αλκοόλ και χοιρινό, τα οποία απαγορεύονται γενικά.
 4. Να κάνουν φιλανθρωπίες, ανάλογα με την οικονομική τους δυνατότητα.
 5. Να επισκεφθούν και να προσκυνήσουν το τζαμί στη Μέκκα, τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους. Επειδή κάτι τέτοιο είναι πολύ τιμητικό, στις παλαιότερες εποχές μετά το προσκύνημα έπαιρναν τον τίτλο του «χατζή» μπροστά από το όνομά τους. Χατζής σημαίνει προσκυνητής.

1β)

Στην πρώτη εικόνα, που χρονολογείται στον 17^ο αι. απεικονίζεται ένας πρίγκιπας μουσουλμάνος που ετοιμάζεται να κάνει την προσευχή του. Έχει στρώσει το «χαλάκι της προσευχής» επάνω στο οποίο θα προσευχηθεί.

Στην δεύτερη εικόνα, που είναι μικρογραφία από ένα χειρόγραφο του 16^{ου} αι. απεικονίζεται η κάτοψη του τζαμιού της Μέκκας. Στη μέση φαίνεται η Κάαμπα, το μαύρο κτίριο που έχει ενσωματωμένη τον πολύτιμο λίθο. Μπορεί κανείς να διακρίνει επίσης τους μιναρέδες, τις βρύσες στην αυλή και τα τείχη γύρω-γύρω.

2. Αφού μελετήσετε τις πηγές 1.1, 1.7 και 1.8. παρατηρήστε το σχέδιο που έχει το χαλάκι προσευχής στη μικρογραφία. Μπορείτε να υποθέσετε τι απεικονίζει; Αιτιολογήστε.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

2. Οι μουσουλμάνοι πρέπει να προσεύχονται στρεφόμενοι προς την κατεύθυνση που είναι η Μέκκα, η ιερότερη πόλη για τους μουσουλμάνους. Για αυτό και σε κάθε τζαμί υπάρχει ένα συγκεκριμένο σημείο, το μιχράμπ, που δείχνει προς τη Μέκκα.

Το χαλάκι στο οποίο προσεύχεται ο πρίγκιπας, απεικονίζει ένα μιχράμπ. Το έχει τοποθετήσει έτσι, ώστε να δείχνει προς τη Μέκκα.

3. Μελετήστε τις πηγές 1.3, 1.4, 1.5, 1.6 και 1.9 και απαντήστε στα παρακάτω:

α) συμπλήρωσε τον παρακάτω πίνακα, βάζοντας ένα ΝΑΙ ή ΟΧΙ στα κατάλληλα κουτάκια και τον αριθμό της πηγής όπου εντοπίσατε την πληροφορία.

Η φιλανθρωπία και η πρόνοια για όσους είχαν ανάγκη, μπορούσε να έχει την μορφή:	στον μεσαιωνικό ισλαμικό κόσμο		στο χριστιανικό Βυζάντιο	
		πηγή		πηγή
φροντίδας σε νοσοκομείο				
διανομής τροφίμων σε γιορτές				
χρηματικής προσφοράς				
ξενώνων				
παροχής αναγκαίων σε έκτακτες συνθήκες				
γυναικείας φροντίδας στο σπίτι				
πτωχοκομείων				
δημόσιων λουτρών				
γηροκομείων				

β) Μελετώντας τον πίνακα που συμπληρώσατε παραπάνω, σε ποια συμπεράσματα καταλήγετε για τη σχέση των χριστιανικών και των μουσουλμανικών αξιών για τη φιλανθρωπία;

γ) Φαντάσου ότι ζεις στις αρχές του 8^{ου} αιώνα, στην πρωτεύουσα του χαλιφάτου, τη Δαμασκό της Συρίας. Την εποχή εκείνη ο χαλίφης Ουαλίντ Α΄ χιτίζει το Μεγάλο Τέμενος της Δαμασκού. Περίγραψε τη συζήτησή σου με έμπορο φίλο σου για τα προβλήματα που έχει πολύς κόσμος στην πόλη σας και για το πώς μπορεί η ίδρυση αυτού του τζαμιού να τους δώσει μια ελπίδα ότι η ζωή τους κάπως θα καλυτερεύσει.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3β. Όπως βλέπουμε από τον πίνακα 3α, στις μεσαιωνικές κοινωνίες τόσο τις χριστιανικές (Βυζάντιο) όσο και τις μουσουλμανικές η φιλανθρωπία ήταν μια κοινή αξία. Οι φτωχοί άνθρωποι ήταν πάρα πολλοί και τότε δεν υπήρχε όπως σήμερα κοινωνική φροντίδα από το κράτος. Έτσι η Εκκλησία ή τα Τζαμιά πρόσφερα φροντίδα με διάφορους τρόπους (πτωχοκομεία, γηροκομεία, στήριξη νοσοκομείων, εθελοντική φροντίδα στο σπίτι κλπ.).

Εκτός από τα θρησκευτικά ιδρύματα και οι πλούσιοι συνήθιζαν να μοιράζουν αναγκαία σε περιπτώσεις έκτακτες ή να κάνουν τις φιλανθρωπικές προσφορές τους σε μεγάλες γιορτές.

Αυτοί μπορεί να είχαν εξουσία (π.χ. βεζύρης, βυζαντινός αυτοκράτορας) ή να είχαν πλούτο από άλλες πηγές (μεγάλοι γαιοκτήμονες, ισχυροί έμποροι κλπ.)

3γ. Εδώ η απάντηση είναι δημιουργικής γραφής και η καθεμιά και καθένας οργανώνει το κείμενό του με βάση τη δική του σκέψη. Ωστόσο, πρέπει να συμπεριλάβει στοιχεία από τις απαντήσεις που έδωσε στο 3α και στο 3β.

3α. Ο πίνακας συμπληρωμένος

Η φιλανθρωπία και η πρόνοια για όσους είχαν ανάγκη, μπορούσε να έχει την μορφή:	στον		στο	
	μεσαιωνικό ισλαμικό κόσμο	πηγή	χριστιανικό Βυζάντιο	πηγή
φροντίδας σε νοσοκομείο	ΝΑΙ	1.9	ΝΑΙ	1.5
διανομής τροφίμων σε γιορτές			ΝΑΙ	1.5
χρηματικής προσφοράς	ΝΑΙ	1.3 / 1.6	ΝΑΙ	1.4
ξενώνων	ΝΑΙ	1.9	ΝΑΙ	1.5
παροχής αναγκών σε έκτακτες συνθήκες	ΝΑΙ	1.6		
γυναικείας φροντίδας στο σπίτι			ΝΑΙ	1.5
πτωχοκομείων	ΝΑΙ	1.9	ΝΑΙ	1.5
δημόσιων λουτρών	ΝΑΙ	1.9		
γηροκομείων			ΝΑΙ	1.5

4. Παρατήρησε τις τρεις φωτογραφίες της πηγής 1.10.

α) Τι κοινό έχουν;

β) Αφού αναζητήσετε τη λέξη-κλειδί στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα (<https://www.greek-language.gr>) καταγράψτε τη σημασία της. Κατόπιν, εντοπίστε την και στην πηγή 1.3. Τι παρατηρείτε ως προς τη σημασία της; Προκύπτει κάποιο ερώτημα που θα άξιζε να ερευνησετε;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

4α. Και στις τρεις περιπτώσεις, το επίθετο ενός ανθρώπου (Μ. Χατζηγιάνης), το όνομα ενός ιδρύματος (Χατζηκυριάκειο) και ενός καταστήματος έχουν τη λέξη ΧΑΤΖΗΣ, είτε μόνη της είτε με τη μορφή σύνθετης λέξης (Χατζής + Γιάννης / Χατζής + Κυριάκος).

4β. Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, στο λήμμα «χατζής» δίνει την εξήγηση: η λέξη χατζής είναι ένας τιμητικός τίτλος που παίρνει ένας ορθόδοξος χριστιανός, όταν επισκεφθεί ως προσκυνητής τους Αγίους Τόπους. Πρόκειται για παλιά συνήθεια να μπαίνει μπροστά από το επώνυμό του ως πρώτο συνθετικό.

Η πηγή 1.3 μας λέει κάτι παρόμοιο: χατζής (haci) είναι ένας τιμητικός τίτλος που παίρνει ένας μουσουλμάνος όταν επισκεφθεί ως προσκυνητής τη Μέκκα.

Το γιατί ένας ορθόδοξος χριστιανός παίρνει έναν τίτλο που είναι αραβικός εξηγείται από το γεγονός ότι οι ορθόδοξοι ήταν υπήκοοι για αιώνες στην Οθωμανική αυτοκρατορία που κυρίαρχη θρησκεία ήταν το Ισλάμ.